

Valdemar Rørdam og Nobelprisen

Valdemar Rørdam¹ kom til verden samme år som Holger Drachmanns debutdigt-samling og opnåede i begyndelsen af det 20. århundrede en position svarende til forgængerens. Han blev det danske lands og det danske folks besynger. Produktiviteten var stor og omfattede ud over lyrikken flere versfortællinger og et versdrama. Kærlighed til dansk natur og til barndommens præstegårdssidyl bærer værket. Men først og fremmest kærlighed til fædrelandet, der truet af udenvælts fjender og af et omsiggribende moralsk forfald behøvede såvel et stærkt forsvar som en styrket national selvfølelse med rødder dybt nede i historien. Rørdams kredsen om pligt, ansvarlighed, hengivelse og offer beror på, at nationen er større end det enkelte menneske; den er »vor Elskov og Ære«. Hans konservativt-heroiske nationalisme inficeredes i mellemkrigstiden med kommunismeskræk og tippe, da Hitler-Tyskland i 1941 indledte felttoget mod Sovjet, over i begejstring for nazismen. Hermed overspillede han på fatal vis sine kort, men heroismen var han som bekendt ingeniende alene om.²

Ejnar Thomsens indstilling 1937

Ejnar Thomsen beskæftigede sig ved flere lejligheder med Valdemar Rørdams forfatterskab.³ Med udnævnelsen til professor i nordisk litteratur ved Københavns Universitet i 1935 fik han adkomst til at indstille kandidater til den litterære Nobelpris.⁴ I 1937 gjorde han brug af denne adkomst, og når det netop blev Rørdam, han indstillede, afspejler det utvivlsomt dels det synspunkt, at denne forfatter i eminent grad levede op til det krav om »idealisk riktning«, der er indeholdt i Alfred Nobels testamente, og dels i videre forstand Thomsens høje vurdering af Rørdam og mening om, hvilken plads han burde indtage i dansk litteratur.⁵

Valdemar Rørdam har – skriver Thomsen – fra sin debut i 1895

repræsenteret et ejendommeligt og frugtbart Spil mellem lyrisk Stemningsmangfoldighed og etisk Mandsvilje, og dette Spil har faaet sin særlige Tone gennem hans udprægede Sans for Kontinuiteten i Slægt, i Nation og i den enkeltes Liv. Med en saadan Indstilling har han ganske naturligt maattet blive udpræget national; men samtidig har hans dybe og omfattende humane Kultur, der gennemtrænger baade hans Intellect og hans Følelse, reddet ham fra at komme ud i snæver Chauvinisme, ja, han har tilmed – i *Buddha* – givet et saa dybsindigt og afklaret Udtryk som maaske ingen anden dansk Forfatter for en ren Menneskelighed af »ubernational«
Karakter.

Han er altsaa paa én Gang en tindrende vaagen og uhyre vidtfavnende Kulturpersonlighed med Verdenshorisont og en nationalt rodfæstet Dansker, bestemt af sit Folks (og i videre Forstand: af Nordboernes) tusinde Aar. Men hertil kommer, at han som Verskunstner er i det allerstørste Format, og at han i sin Lyrik baade har opretholdt en fast og fornem Tradition

og skabt en forfriskende Fornyelse, der har betydet uhyre meget for moderne dansk Digtning.

Dels det udsøgte og ikke altid lettilgængelige Præg over det bedste af hans Digtning, dels hans dialektiske Mangfoldighed, dels endelig hans ranke Uafhængighed, der aldrig har tilladt ham at gaa paa Akkord og binde sig til en Klike eller et Parti, er Grundene til den Mangel paa Popularitet, som – til Danmarks Skam – karakteriserer hans Digterskæbne herhjemme. Han sidder nu i en Alder af 63^{1/2} Aar som en fattig Mand, der er nødt til at paatage sig relativt ligegyldigt (om end dygtigt udført) Oversættelsesarbejde for overhovedet at eksistere, og som kun nu og da kan hengive sig til de Opgaver, som han føler sig kaldet til at løse. I Virkeligheden er han stadig paa Højden af sin Skaberkraft, og fik han økonomisk sorgløse Kaar at arbejde under, vilde han bl.a. fortsætte med verdenskulturelle Drammer af lignende Type som *Buddha* – en Genre, der vil kunne hævde sig som international Litteratur.

Rørdam er med sit Format og sit Præg af det grandiose, baade i kunstnerisk og i personlig Stil, en Aandstype, som Sverrig kunde lære os at vurdere. At der blandt de kyndigst dømmende og bedst villende i Danmark er mange, der skatter Rørdam højt, véd jeg, og jeg tillader mig at vedlægge en Udtalelse af Digteren Kaj Munk – en Udtalelse, der tør regnes for typisk for mange stille Ener af den yngre Generation. Nobelprisen vilde – foruden at være fortjent – skabe en almindelig Opinion til Gunst for Rørdam og vilde i nogen Grad gøre ham til et Verdensnavn; som saadant er han den, vi i Øjeblikket med størst Tilfredshed kan se som Danmarks Repræsentant i Udlandet.

Bilag af Kaj Munk til Ejnar Thomsens indstilling

Det står ikke lysende klart, hvordan Kaj Munk kan gælde som en stille ener. Men han gik på jagt sammen med Rørdam og beundrede hans digtning og delte hans anskuelser. Brevet til Nobelkomiteen lyder:

Valdemar Rørdam er den eneste nulevende danske Digter, det gaar an at nævne i Forbindelse med Nobelprisen. At han ikke vurderes fuldtud efter Fortjeneste i sit eget Land, gør ham kun mere skikket. Han kan i Fugle- og Blomsterdigte kærtægne vort Sprog, saa det siger det usigelige, han kan i nationale Vers støbe det i en Kraft, man næppe før vidste det ejede. Utrættelig og med stor Magt har han været Vækker og Viser for vort Folk, kaldt paa nordisk Samhu og dog ejet aabent Sind for alle Værdier i det fællesmenneskelige. I et Drama som *Buddha* naar han i Visdom, stille Styrke, Skønhed, hvad kun de største i Verdenslitteraturen har naaet, og taler han med profetisk Myndighed til alle Folkeslag.

Vedersø Præstegaard, Januar 1937

Kaj Munk.⁶

Per Hallströms specialudtalelse 1937

Det tilkom Nobelkomiteens formand Per Hallström at udarbejde den specialudtalelse ('sakkunnigutlåtande') vedrørende Valdemar Rørdam, som skulle danne grundlag for karakteristikken af ham i komiteens indstilling til Svenska Akademien vedrørende Nobelprisuddelingen 1937.⁷ Hallström delte langthen anskuelser med den kun seks år yngre Rørdam. De repræsenterede begge den ultrakonservative nationalisme, som over en bred front gennemtrængte det etablerede borgerskab især i årtiet omkring Første Verdenskrig, – hvilket udtalelsen afspejler.

Valdemar Rørdams forankring i en præsteslægt (tilbage til 1500-tallet) og mange slægtsmedlemmers efterladte spor »i dansk kulturgärning«, – den slags »ger sin adel, och dennas förpliktelser ha visat sig levande nog hos ättlingen«, anfører Hallström indledningsvis. Præget af »ridderlig manlighet« hos Rørdam bliver ikke ofte overskygget af litterære modestrømninger.

Udtalelsen overskuer hele forfatterskabet. De allerførste digtsamlinger, før den livstruende brystsygdom i 1897-98, vakte hos nogle den følelse, at Rørdam var »den omedelbaraste lyriska begåvningen efter Holger Drachmanns debut«.

Løfterne blev »i icke ringa grad« indfriet i *Bjovulv* (1899), baseret på kendt engelsk sagnstof. »Dikten fick en symbolisk karaktär, Graendel blev slöhetens förlamande ande, och segern över honom blev frukten av en heroisk strävan efter manlighetens ideal, en hård skolning av viljan till detta enda mål, med uppoffring av alla lyckodrommar.« Opbygningen er streng, men nibelungenstrofens vers kunne ikke helt holde samme strenghed i tonen: »det fanns för stark lockelse för en skönhetsfrossande ung lyriker att här och där ge sig in på blommande sidostiger.« Og slikt hører knap nok hid, »ty de många härligheterna för ögat gingo ju Bjovulfstidens järnklädda kämpar alldeles förbi [!]«. Men skønt Brandes beundrede skriftet,⁸ blev det ikke samtidspopulært. »Man kan gissa, att diktens heroiskt asketiska anda icke just hänförde samtiden.«

Digtsamlingen *Dansk Tunge* (1901) roses ubetinget: »Vart ord rikt och varmt och icke ett enda för mycket!« Rig og varm er også den senere produktion, – dog mindre »ordstram«. »Men i dessa lidandes- och konvalescensdikter [fra sygdomsperioden] har allting lyckats. Hans syn har badats i dödens skugga, hämtat djup och klarhet där och så kunnat fånga det levande med nyfödd friskhet, naivt betaget, och omedelbart.«

Senere bliver der, forudskikker Hallström, lejlighed til at tale om »hans visserligen avgjorda och grundligt motiverade motsatsförhållande till mycket i hans värld och tid«, – men først vil han anføre et og andet om Rørdams kærlighedsdigtning. Versromanen *Gudrun Dyre* (1901) fik succes, kunne opfattes som »en litterär skandal« og give anledning til problemdebat og figuridentifikation, angreb og forsvar. Bogen forsøger »med psykologisk konst fullständigt mäta och återge en människas inre«, og det lader sig jo bare ikke gøre! Rørdam vil »med den yttersta fullständighet ge allting hvad hennes [Gudruns] är« – og læseren »får för mycket av henne«. Værst er, at hendes sublime kærlighed står over for en mand, en *helt*, som er aldeles uudholdelig, repræsentant for en idé, som romanen falder på. Det går heller ikke an at skrive en roman på vers, specielt ikke, »när den rör sig med avgjort lyriska strofer. I deras lätta och virvlande takter måste

helt prosaiska meddelanden, bland annat ekonomiska, dansa med, oundvikligt tunga på foten, och omständligare i ordalagen, än om de kunnat ges med nykter saklighet.«⁹

Derefter gör Hallström nogle generelle anmärkningar om Rørdam som versmager. Der er friskhed og ægthed, også ofte i indlæg i »tidsfrågor«, men ræsonnementet trues af omstændelighed: »Rørdam har ej gåvan att koncentrera idéer och ej heller rikedom på dem, men hans tendens är sund och modig. Som nationalkänslans förkunnare är han fri från förhävelse och hat och inskräper alltid plikten att med gärning och offer stå för vackra ord.«

Heroismen i *Den gamle Kaptajn* (1906-07; tre bind fortællinger fra »vor sidste Krig«, den i 1864) kalder på en sammenligning med Runebergs Fänrik Stål, afgjort til den finske digters fordel: »Runebergs stærkt dramatiske scener med sitt höga patos, sin rika människoskildring och sin humor lågo långt utanför och över Rørdams begåvning.« Betoningen af dansk *jævnhed* og baggrunden af idyllisk mildhed matcher heller ikke Ståls »medryckande«. Der er jo heller ingen sejr, blot »tappert buret nederlag« – og det giver ikke så rigt et stof at skildre. Specielt smuk er fremhævelsen af general de Meza, – »den förnämt ärliga saklighetens och klokhetens man gent emot demagogiskt lættsinne och simpelhet«.

Frem mod verdenskrigen viger den personlige lyriks emnekreds mere og mere

för patriotisk förkunnelse, aldrig tröttande att inskräpa ett folks plikt att värja sin själ och sitt liv med vapenberedskap. När så stormen brutit lös, fångar den naturligtvis alla Rørdams tankar. Hans sympatier äro på förhand bestämda för ententemakterna,¹⁰ och hans historiska insikter lägga därvid intet hinder i vägen, ty de tyckas rätt obefintliga. Det är dock vackert att se, att hans ridderlighet är vaken även här och kan beundra den kringvärvides [?] hjältemod.

Digtsuiten *Den gamle Præstegaard* (1916) kan henregnes til »det vackraste han gett, utan all tvekan det yppersta efter ungdomstidens blomsterskörd. Så lyckligt fritt som då dansa väl icke längre stroferna; de ha en tyngre och mer begrundande hållning, men de äro fullödiga och prägla synbilderna med kanske ännu säkrare linjer.« Specielt fremhæves digtet »Helligkilden«, hvor endog præstegårdens traditioner bliver til *poesi*: »Det hela har blivit till en pietetsfull hyllning av vad prästättlingen tidigare dömde trångt och hårt i sitt och tidens uppror mot all religiös tro.«

Også andetsteds skildres barndom – i digtsamlingen *Huset ved Volden* (1932) og prosaromanen *Lykkelige Barndom* (1915). I sidstnævnte uden succes: »Den ger nästan bara mörka sidor, genom att framför allt syssla med sexualproblem, om av egen drift, eller påverkad av dystra studier i samtida litteratur, må lämnas därhän.«

På dramatikens felt fremhæves ét værk, – »som i alla avseenden står ensamt för sig i hans alstring: *Buddha, Lykkens Yndling* (1925)«. Rørdams omlagte livssyn kan skyldes egne oplevelser og måske »världshändelsernas tyngd under ett ödesdigert decennium«, – i hvert fald har Rørdam dels studeret buddhistisk visdom og dels været i Siam. Dramaet er beregnet til scenen, men »striderna däri gälla själsliga typer snarare än individer, det är tanke som möter tanke«.

Boken lär väl emellertid få förbli läsdrama, och som sådant vittnar den om en vidsträcktare och djupare uppfattning av mänsklighetens och alltets liv, än man någonsin tilltrorde lyrikern med hans uppgående i ögonblicket. Framför allt vittnar den om mycket mera intellektualitet, ty det ligger en betydande tankestyrka i att så som här ge poetisk form åt en världsreligions lärobyggnad. Själva versformen – blankvers – har osökt ledighet och vardagsenkelhet i språket; i mindre grad har den rytmisk skönhet.

Hallström konkluderer i umiddelbar forlængelse heraf:

Förslaget om Nobelpris åt Valdemar Rørdam är grundat på några särskilt valda och mest väl valda verk – bland annat *Buddha*, och kan dessutom peka på hans sällsynt rika produktion av lyrik. I det yppersta av denna har han ej överträffats av någon samtida dansk poet. Där han sjunker under sin naturliga nivå, beror det ofta på för stor lätthet att skriva och därmed på faran att bli för utförlig. Där han undgår denna fara, har han åstadkommit strofer av sällsynt skönhet båda för fantasisynen och för örat. Ordmusiken kan vara rent av betagande. Han når där allt han vill nå, och om den stora tonen ej hör dit, så har han heller aldrig försträckt sig för att nå den. Till hans vackra och sällsynta gåvor hör osökt naturlighet. / Förslaget är väl värt att övervägas.¹¹

Nobelkomiteens indstilling 1937

Enhver vurdering af, om en given forfatter på et givet tidspunkt bør have eller burde have haft prisen, må tage hensyn til, hvem der i øvrigt figurerer på Nobelkomiteens liste for det pågældende år. 1937-listen omfattede 37 kandidater, som naturligvis ikke alle vejede lige tungt. Man må formode, at Hallstrøms specialtalelse har ført til, at Valdemar Rørdams kandidatur faktisk er blevet overvejet. Komiteen, der tillige bestod af litteraturhistorikeren Fredrik Bøök, kritikeren Torsten Fogelqvist, politikeren Hjalmar Hammarskjöld og lyrikeren Anders Österling, nåede frem til følgende formulering, for så vidt angik Rørdam:

I sakkunnigutlåtandet anbefalles forslaget till övervägande, framför allt för diktarens lyriska produktion som har strömmande omedelbarhet och fulländad verskonst. Just genom sin strömmande art har den emellertid blivit så vidlyftig och ojäm, att den ej kunnat ge det intryck av sovrat och fast mästerskap som bör krävas av en med Nobelpris utmärkt diktargärning på särskilt detta område. / Kommitterade ville ej anbefalla förslaget.¹²

Komiteen nåede i det hele taget ikke frem til en enig indstilling. Fogelqvist og Österling stemte for franskmanden Roger Martin du Gard, de øvrige tre medlemmer stemte imod.

Akademiets afgørelse 1937

I denne situation besluttede Akademiet at give årets Nobelpris til Roger Martin du Gard, »för den konstnärliga kraft och sanning, varmed han i romanserien *Les Thibault* har framställt mänskliga motsättningar och väsentliga sidor av samtida liv«. ¹³

Ejnar Thomsens indstilling 1938

En indstilling til Nobelprisen gælder kun for det år, den indgives. Uanset hvilken konklusion en specialudtalelse udmunder i, uanset hvilken indstilling Nobelkomiteen fremkommer med, og uanset hvad Svenska Akademien måtte mene om de kandidater, som Nobelkomiteen måtte forholde sig positivt til, så må der en ny indstilling til, for at en forfatter igen kan komme i betragtning. ¹⁴ Ejnar Thomsen fornyede – uvidende naturligvis om, hvilken skæbne hans første indstilling havde fået i Nobelsystemet – sin indstilling. Han havde – skrev han – »intet væsentligt« at føje til 1937-indstillingen, men tilføjede alligevel følgende:

Jeg finder dog Anledning til meget stærkt at betone det skrigende Misforhold, der er imellem Rørdams Værd og Vægt paa den ene Side og det danske Gennemsnitspublikums Vurdering af ham paa den anden. Rørdams ranke Uafhængighed af alt Partivæsen har ikke skullet gøre ham til persona grata hos Kritikerne, og dels hans stærkt nationale Præg, dels hans fornemme idealistiske Dialektik har ikke vundet Forstaaelse herhjemme; af danske Kritikere er der – foruden mig selv – egentlig kun Harald Nielsen, der har skrevet om ham med virkelig Forstaaelse. ¹⁵

Det er min Overbevisning, at Sverrig (fra hvis Side navnlig Professor Fredrik Böök har vist den fineste Sans for Rørdams Digtning ¹⁶) vil have bedre Betingelser end mit eget Land for at skatte min Kandidats Ejendommeligheder, ogsaa den grandiose Stil over hans menneskelige og kunstneriske Personlighed, som støder saa mange i Danmark. Det vilde være ydmygende for os, men ogsaa sundt, om det blev vort Naboland, der belærte os afgørende om Værdien af det, som de fleste af os trækker paa Skulderen ad.

At dog de ypperste i vor yngre Slægt har Blik for Rørdams Storhed og for hans bedste Værkers Rang af Verdenslitteratur, derom vidner vedlagte Udtalelse af Forfatteren Kaj Munk.

Jeg tilføjer, at Rørdams dybe Sorg over Tabet af sin Hustru sidste Foraar paa en mærkelig Maade har aabnet for nye Kildevæld i ham. Hvis den høje Komité beslutter sig til at belønne ham, vil den derved opnaaede Forbedring af hans trange Kaar utvivlsomt sætte Frugt i en Række modne og dybe Værker. Som Kunstner er han med sine 65 Aar paa Højden af sin Evne, men maa i disse Aar væsentlig oversætte for overhovedet at eksistere. ¹⁷

Henrik Pontoppidans indstilling 1938

Indstillingen er ganske kort, og tilblevet på Ejnar Thomsens opfordring. Pontoppidan tillader sig »at gøre den højtærede Nobelkomité's Medlemmer opmærksom på den danske Lyriker Valdemar Rørdams overordentlige Fortjenester af dansk Sprog og Digtning gennem 50 År«. ¹⁸

Nobelkomiteens indstilling 1938

Tilsvarende kort kunne Nobelkomiteen fatte sig i dens indstilling til De Aderton: »Sedan förra året, då förslaget väcktes, har ingenting nytt av den danske poeten utkommit. Kommitterade ville ej heller nu anbefalle förslaget.«

Akademiets afgørelse 1938

Som bekendt gik 1938-prisen til den amerikanske populærforfatter Pearl S. Buck, en beslutning, som Svenska Akademien ikke fik megen ære af. Tilmed var hun indstillet af fire af Akademiets egne medlemmer (Bo Bergman, Torsten Fogelqvist, Sven Hedin og Henrik Schück). ¹⁹

Efterspil

Sidst i 1930'erne vakte det tilsyneladende bekymring i litterære kredse, at Nobelprisen år efter år gik Danmark forbi. Johannes V. Jensen havde været indstillet adskillige gange siden 1925, i 1930'erne bl.a. af skiftende konstellationer af professorer ved Københavns Universitet (Vilhelm Andersen, C.A. Bodelsen, Frithiof Brandt, Hans Brix og Johannes Brøndum-Nielsen). ²⁰ Johannes Jørgensen havde i 1926 været indstillet af professor Valdemar Vedel og i 1932 af professor Viggo Brøndal. ²¹ Martin Andersen Nexø havde i 1931 været indstillet af den kendte tysk-jødiske forfatter Alfred Döblin. ²²

Ejnar Thomsens indstilling af Valdemar Rørdam gav anledning til, at Andersen Nexø påny blev bragt på bane. Herom orienterede Harry Søberg hovedpersonen sidst i juni 1938. En svensk gæst med Akademi-forbindelser havde – meddelte han – fået Pontoppidan til at anbefale Rørdam, idet man ikke ville tildele Johannes V. Jensen prisen »paa Grund af, at hans Produktion i en lang lang Aar-række havde været i stadig Nedadgaen«. ²³ Søberg opfordrede på denne baggrund Forfatterforeningen til at sætte en underskriftindsamling i gang i Nexøs favør, men fik det svar, at sligt ville være i strid med foreningens vedtægter. ²⁴ Herved blev det.

Rørdam i litteraturhistorien

Ejnar Thomsens kandidat til Nobelprisen fik ikke blot ikke prisen, men heller ikke den plads i litteraturhistorien, som den lærde, men nok lidt sære professor undte ham. Til *Litteraturens stemmer* (1999) blev han forment adgang, uden at nogen anmelder af den grund funderede over, om han var dansk digtekunsts nr. 251, og med rette. I *Dansk forfatterleksikon/Biografier* (2001) henføres han af Hans Hertel til »de døde poeters klub«. I førsteudgaven af *Danske digtere i det 20. århundrede* (to bind, 1951-55) karakteriserede Jens Kruuse hans kompliceret-modsætningsrige sind med blik for både det lyrisk-mangfoldige og det patetisk-retoriske. I andenudgaven (tre bind, 1965-66) havde han atter sin egen, nu af Frederik Nielsen forfattede, noget mere forbeholdne artikel. I tredjeudgaven (fem bind, 1980-82) indgik Bo Hakon Jørgensens stærkt kritiske karakteristik af ham i en større opsamlingsartikel. Og i fjerdeudgaven (tre bind, 2000-02) lige netop nævnes han nogle steder i redaktøren Anne-Marie Mais afrunding vedrørende perioden 1900-40. I Politikens traditionsforankrede litteraturhistorie i fire bind (1964-66) portrætteres han med kærlig forståelse af F.J. Billeskov Jansen, men i Gyldendals mentalitetshistoriske fremstilling i ni bind (1983-85) får han læst og påskrevet af Ib Bondebjerg. Tiderne skifter, og udvælgelseskriterierne med dem, som det sig hør og bør. De kriterier, som Per Hallström lagde til grund, da han fandt Rørdams kandidatur til den prestigøse Nobelpris værd at overveje, havde deres æstetiske og ideologiske forankring i en – allerede dengang – svunden tid.

Korrekturtilføjelse

Udkommet efter artiklens afslutning er Søren Espersen, *Valdemar Rørdam. Nationalskjald og landsforræder*, 2003, 223 s. Et hovedsynspunkt i dette skrift er, at Valdemar Rørdam blev snydt for Nobelprisen, og at just dette medvirkede til, at Danmark ikke fik taget det fornødne opgør efter besættelsen. Nordmændene måtte »ud i det åbne og føre proces«, fordi Knut Hamsun havde modtaget Nobelprisen, mens danskerne »ikke havde en Nobelpris at kæmpe med i forbindelse med Valdemar Rørdam, om end digteren altså var nær ved at få den« (s. 213).

Ræsonnementet er naturligvis ikke holdbart. Og som det vil være fremgået, har det heller ikke noget på sig, at Rørdam var »snublende nær ved at blive Nobelpristager« (s. 211). Søren Espersen har i det hele taget i denne henseende rod i sine papirer. Allerede hans overskrifter skaber forvirring. Kapitlet »Nobelpriskandidat« skildrer Rørdams liv i begyndelsen af 1930'erne, hvor han netop ikke var kandidat til Nobelprisen. Sandt nok bliver han på det tidspunkt »for første gang i Sverige nævnt som en mulig kandidat til Nobelprisen i litteratur« (s. 85). Nævnelser – betegnet som »den absolutte kulmination« i Rørdams liv – faldt, da Harald Schiller i *Sydsvenska Dagbladet Snällposten* gjorde gældende, at »det kun var et spørgsmål om tid, før en af tre danske digtere, Johannes V. Jensen, Valdemar Rørdam og Johannes Jørgensen, modtog den litterære udmærkelse over dem alle, Nobelprisen« (s. 91). Espersen kunne have overvejet den nyansatte litteraturmedarbejders ganske beskedne rolle i det artige spil, måske endda problematiseret hans høje vurdering af prisen, men læser altså i stedet en åbenbart

sandhed ud af Schillers artikel. Tillige anfører han, at Kaj Munk, Otto Gelsted og Johannes Jørgensen »skubbede på« fra dansk side. Munk skubbede først på seks år senere, Gelsted gjorde det næppe, og Jørgensen nøjedes (i den kronik i *Dagens Nyheder* 22. marts 1931, som Espersen citerer s. 85-88) med at tilskrive Rørdam »nordisk Format« (og Brandes »Verdensformat«) og gøre ham til Heidenstams »Aandsfrænde«.

Nobelpriskandidat blev Rørdam vitterligt ikke før i 1937, og altså i medfør af Ejnar Thomsens indstilling. Men Espersen tillægger, at også Vilhelm Andersen var »gået aktivt ind i sagen«, og at Sigrud Undset og Selma Lagerlöf »havde skrevet til akademiet« (s. 104). Andersens aktivitet i sagen kan nu ligge på et ret lille sted. I sin 1941-indstilling af Johannes V. Jensen til Nobelprisen præciserer han, hvorfor han ikke »har kunnet tiltræde et samtidigt Forslag, gældende Valdemar Rørdam, for hvis Kandidatur jeg iøvrigt har megen Sympati«. Og hvad angår de to Nobelpristagere, ses de ikke at have gjort brug af deres indstillingsret. Man kan udmærket forestille sig, at Harald Schiller har henvendt sig til dem, men i så fald kom der altså intet ud af hans bestræbelser.

Thomsens indstilling var som omtalt bilagt et notat af Kaj Munk. Espersen citerer dets linjer om, at Rørdam »er den eneste nulevende danske Digter, det gaar an at nævne i Forbindelse med Nobelprisen« (s. 105), og tilføjer for egen regning, men uden hold i kendsgerningerne, at NK modtog »flere indstillinger af lignende karakter«. Han citerer naturligvis også konklusionen i Per Hallströms specialudtalelse om, at Rørdams kandidatur var »väl [värd] att övertägas« (s. 105f). Derimod undlader han at citere NK's indstilling til SA. Dette mere forpligtende aktstykke, signeret af Hallström i hans egenskab af komiteformand, fastslår, at Rørdams verskunst er så vidtløftig og ujævn, at »den ej kunnat ge det intryck av sovrat och fast mästerskap som bör krävas av en med Nobelpris utmärkt diktargärning på särskilt detta område«.

Ejnar Thomsen formulerede i 1938, hvad Espersen omtaler som »en ny, stærk indstilling« (s. 106). Det »bilag« fra Henrik Pontoppidan, som han i den forbindelse nævner, var formelt betragtet en selvstændig indstilling, skønt tydeligvis skrevet uden lyst og under pres. Det fremgår af Thomsens brev af 13. januar 1938 til Rørdam (citeret i note 17). Brevet godtgør også, at hvad Espersen relaterer til 1937-indstillingen, de facto relaterer sig til 1938-indstillingen: det virkningsløse puf til Vilhelm Andersen, samt Sigrud Undsets og Selma Lagerlöfs påståede aktivitet. Espersen bringer et citat af et brev fra Schiller til Rørdam, som reelt er sammenstykket af to brevsteder, fra henholdsvis 1932 og 1937 (s. 106). Og han tillægger: »Professoren havde udover sine andre, mange breve til det svenske akademi ydermere fremhævet Rørdams fordanskning af Alexander Pusckin's 'Eugen Onjègin'« (s. 106). Bortset fra, at de »mange« breve altså er to i tallet, giver formuleringen indtryk af, at anbefalingen af Pusckin-oversættelsen var henvendt til Akademiet. Espersen har muligvis (i den nettildgængelige, foreløbige version af denne artikel) forlæst sig på min bemærkning om, at anbefalingen »lyder næsten som et supplement til Nobelindstillingen«.

Om alt dette drejer kapitlet »Margot de Witt« sig. Rørdam indledte efter hustruen Margrethes død et forhold til denne adskilligt yngre tyske kvinde. Espersen forstår det lige så lidt som børnene – og holder den mulighed åben, at »hun måske satte næsen op efter at få del i Nobelprisen« (s. 103)! Kapitlet ud-

løber i en konstatering af, at den pris, som kunne have reddet Rørdam ud af hans økonomiske vanskeligheder, »lod vente på sig« (s. 108).

Hvorfor mon? Jo, Valdemar Rørdam fik ikke Nobelprisen af den enkle grund, at han efter SA's opfattelse ikke havde format dertil. Der er ingen grund til mytemageri desangående. (Hvor langt sligt kan drives, viser Søren Krarups påstand fra 1987 om, at SA i 1941 havde besluttet at tildele Rørdam prisen. Digteren var slet ikke indstillet det år, og desuden var Nobelprisuddelingen som bekendt stillet i bero i årene 1940-43. Mads Kierkegaard Otto gentager påstanden i Den danske Forenings tidsskrift så sent som i 2000.)

Jf. min artiklen »Over strengen. Valdemar Rørdam hagiograferet« om Søren Espersens biografi i *Tidschrift voor Skandinavistiek*, bind 25, 2004, s. 67-82. Anmeldelser i øvrigt: Lars Handesten, *Berlingske Tidende* 29. november 2003; Peter Stein Larsen, *Kristeligt Dagblad* 21. november 2003, samt *K&K*, nr. 97, 2004, s. 119-25; Erik Skyum-Nielsen, *Information* 3. januar 2004; Mette Winge, *Politiken* 29. november 2003.

Litteratur

(ud over det i noterne anførte)

Hans Ahlmann, *Det danske Parnas 1900-1920*, 1920, s. 171-76.

Vilhelm Andersen, *Taler*, 1924, s. 140-45.

F.J. Billeskov Jansen, i *Dansk litteratur historie*, bind 3, 1966, s. 555-61.

F.J. Billeskov Jansen, i Valdemar Rørdams *Udvalgte digte 1895-1940*, 1966, s. 341-61.

Julius Bomholt, *Dansk Digtning fra den industrielle Revolution til vore Dage*, 1930, s. 161-64, 266-68.

Julius Bomholt, »Valdemar Rørdam«, *Social-Demokraten* 18. og 19. februar 1941.

Ib Bondebjerg, i *Dansk litteraturhistorie*, bind 7, 1984, s. 114-15.

Johannes Bredkjær, i *Indbydelsesskrift til Afgang- og Aarsprøverne ved Haderslev Katedralskole*, 1925, s. 1-37.

Jørgen Bukdahl, *Det moderne Danmark*, 1931, s. 240-65.

Johannes Fibiger, i *Gads danske forfatterleksikon*, 2003, s. 562-63.

Oscar Geismar, *Nogle Digterprofiler*, 1906, s. 115-39.

Arne Hardis, »En syg skæbne« / »'...at undgaa at nævne ham'«, *Weekendavisen* 25. april og 3. maj 2002.

Arne Hardis, »En syg skæbne. Valdemar Rørdam, den patriotiske landsforræder«, i hans *Æresretten. Dansk Forfatterforening og udrensningen af de unationale 1945-52*, 2003, s. 43-75.

Bo Hakon Jørgensen, i *Danske digtere i det 20. århundrede*, bind 1, 1980, s. 55-57.

Aage Jørgensen, »Danske kandidater til den litterære Nobelpris«, *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri*, bind 80, 2004, specielt s. 155-57.

Søren Krarup, *Det tavse flertal. Konservativ essays*, 1987, s. 77-100 (< *Tidshverv*, bind 61, 1987, s. 44-54).

- Tom Kristensen, *Fra Holger Drachmann til Benny Andersen*, 1967, s. 57-63.
- Jens Kruuse, i *Danske Digtere i det 20. Aarhundrede*, bind 1, 1951, s. 179-85.
- Chr. Ludwigs, i *Hovedtræk af nordisk digtning i nytiden*, bind 1, 1920, s. 159-66 (anmeldelser, nekrolog).
- Jöran Mjöberg, *Drömmen om sagatiden*, bind 2, 1968, s. 366-68.
- Kai Friis Møller, *Skribenter og Bøger*, 1942, se reg.
- Kai Friis Møller, *Udvalgte Essays 1915-1960*, 1960, s. 117-19 [1938].
- Frederik Nielsen, i *Danske digtere i det 20. århundrede*, bind 1, 1965, s. 309-16.
- Mads Kierkegaard Otto, »Revurdering af digteren Valdemar Rørdam«, *Danske-
ren*, bind 14:3, 2000, s. 12-15.
- Ole Ravn, *Dansk nationalsocialistisk litteratur 1930-45. En introduktion*, 1979, s. 190-204.
- Chr. Rimestad, *Fra Stuckenberg til Seedorf*, bind 2, 1923, s. 7-32.
- Finn Thrane, i *Indfaldsvinkler*, 1964, s. 84-93 (om »Berengarias Fletning«).

Noter

1. Valdemar Rørdam (1872-1946), forfatterdebut 1895 med digtsamlingen *Sol og Sky*. Se Sven H. Rossel i *Dansk biografisk leksikon*, 3. udgave, bind 12, 1982, s. 545-47, samt Svend Dahl og Povl Engelstoft (red.), *Dansk skønlitterært Forfatterleksikon 1900-1950*, bind 3, 1964, s. 223-28.
2. Rørdam var livet igennem betænkelig ved Tysklands stormagtsambitioner og den trussel mod Danmark, de i stigende grad udgjorde, ikke mindst efter Hitlers magtovertagelse. Men bolsjevismens internationale målsætning bød ham i den grad imod, at han altså – i det famøse digt »Saa kom den Dag« i nazitidsskriftet *Akademisk Aktion* 26. juni 1941 – opfordrede sine landsmænd til at slutte op bag Hitlers felttog. Efter befrielsen behandlede Dansk Forfatterforenings Æresret sagen om Rørdams »unationale« virksomhed, i hvilken forbindelse han bad sit folk om tilgivelse, dog uden at angre selve substansen: opfordringen om at tage Tysklands parti mod kommunismen. (Jf. Arne Hardis' i litteraturlisten anførte bog).
3. Ejnar Thomsen (1897-1956), litteraturhistoriker, mag.art. 1926; lærer ved Ribe Statsseminarium 1932-35, derefter professor i nordisk litteratur ved Københavns Universitet. Bibliografi i *Digteren og kaldet. Efterladte studier*, 1957, s. 222-52. Om Rørdam publicerede han: »Valdemar Rørdams to sidste Dramaer«, *Gads danske Magasin*, bind 22, 1928, s. 61-64 (om *Buddha og Kongeofret*); »Stridsmand og Sanger«, *Aarhus Stiftstidende* 15. marts 1929 (kronik); »Valdemar Rørdam«, *Ord och Bild*, bind 41, 1932, s. 499-505; »Gundindernes Strid. En Detailstudie i Valdemar Rørdam«, *Festskrift til Vilhelm Andersen*, 1934, s. 284-98 (om »Afrodites Boldspil«); *Ledetraad ved folkelig Universitetsundervisning*, nr. 68, 1939, 4 s.; *Dansk biografisk Leksikon*, bind 20, 1941, s. 452-58. Hertil kommer otte anmeldelser. – I frustreret bitterhed over Rørdams »nationale syndefald« parodierede Thomsen i *Majkatten*, nr. 4-5, 1945-46, s. 24-37, flere af hans – Kalamolimnos' – digte; den nitide tryksag fremtræder som »en lemnisk Okkupationsantologi« betitlet

- Saa oprandt da* – og udgivet af Justus Ødevang, med et vedføjte »responsum« underskrevet af Thomsen (s. III-IX).
4. Se Kjell Espmark, *Litteraturpriset. Hundra år med Nobels uppdrag*, Stockholm 2001; 281 s. (ajourført udg. af: *Det litterära Nobelpriset. Principer och värderingar bakom besluten*, Stockholm 1986; 202 s.). Espmark (f. 1930), litteraturhistoriker, fil.dr. 1964, SA-medlem 1981, NK-formand 1988. [I det følgende: Svenska Akademien = SA; Nobelkomiteen = NK.]
 5. Indstillingen er dateret 27. januar 1937. Den såvel som øvrige aktstykker, der citeres eller refereres i det følgende, beror i SA's Nobelbibliotek, Børsbygningen, Stockholm. Materialet dér er ikke omfattet af svensk offentlighedslovgivning, men »sekretessbelagd«, indtil 50 år er gået. I forbindelse med Nobelprisens hundredårsjubileum udkom Bo Svensén (udg.), *Nobelpriset i litteratur. Nomineringar och utlåtanen 1901-1950*, Stockholm 2001; bind 1: 1901-1920, xlv, 489 s., bind 2: 1921-1950, 529 s.
 6. Om Kaj Munks forhold til Rørdam, se Niels Nøjgaard, *Mest lever vi når vi dør*, 1973, s. 73-88 (let revideret optryk efter privattrykket *Kaj Munk og Valdemar Rørdam*, 1952, s. 13-24), samt Per Stig Møller, *Munk*, 2000, spec. s. 144f og 304. Munks første Rørdam-artikel, 1935, baseret på et foredrag i Studenterforeningen, omhandler læsedramaet *Buddha, Lykkens Yndling* (1925), – som han efterfølgende hjalp Rørdam med at gøre til et scenestykke. Resultatet forelå i sommeren 1935, blev indsendt til og antaget af Det Kgl. Teater, men aldrig opført. Munk anmeldte flere af Rørdams bøger (*Sommrens Gang gennem Danmark, Holeby, Sangen om Danmark*). Han indledte digtudvalget *Danmark i tusend År* (udg. af Studenterforeningen, december 1940), bl.a. med ordene: »skulde vi bede om den litterære Nobelpris til nogen, maatte det blive til ham«. Offentliggørelsen af »Saa kom den Dag« gav anledning til, at Munk brød med Rørdam og afskrev ham som kampfælle, – men ikke som digter.
 7. Specialudtalelse af Per Hallström, dateret 6. april 1937 (10 sider). Hallström (1866-1960), SA-medlem 1908, NK-medlem 1913-46, NK-formand 1922-46, SA-sekretær 1931-41. Som 1890'er-digter var han virkelighedsforskrækket og skønhedshungrende, »bortkommen i handlingens värld«, noterer Helge Gullberg (»Den bortglømde diktaren«, *Ord och Bild*, bind 55, 1946, s. 411-18). I hans brede, pligtorienterede og dødsfascinerede forfatterskab hæver især de psykologiske noveller sig og viser ham som en tankeskarp og stil-sikker, af Schopenhauer'sk pessimisme præget moralist. Hallström skrev essays bl.a. om de engelske romantikere og oversatte Shakespeare. I 1903 tilsluttede Hallström sig den kritik, som bl.a. Gustaf af Geijerstam rejste, da Harald Hjärke blev indvalgt i Akademiet. Valget opfattedes som udtryk for et ønske om at holde egentligt skønlitterære forfattere ude, også efter at Akademiet havde påtaget sig Nobelpris-opgaven. Den kritiske kreds omfattede tillige Verner von Heidenstam, Oscar Levantin og Tor Hedberg. Da Hallström selv blev Akademimedlem og lykønskedes syrligt af Georg Brandes, replicerede han bl.a.: »det välsignade Nobelpriset har ju kommit till, och det behöfs förstärkning i kompetensen vid dets utdelande.« Se Helge Gullberg, »Svenska Akademien i Gustaf af Geijerstams och Per Hallströms brevväxling«, i *Göteborgsstudier i litteraturhistoria tillägnade Sverker Ek*, Göteborg 1954, s.

283-92, samt E.N. Tigerstedts karakteristik i *Svensk litteraturhistoria*, 3. udg., 1960, s. 448: »Han var den mest metafysiske og mest romantiske av tidens författare; han stod i alla avseenden – även politiskt – ytterst till höger, och det var med full rätt han redan 1908 invaldes i C.D. af Wirséns Akademi.« Hallström placerede sig især efter Hjärnes død gennem flid og indsigt som Akademiets grå eminence. Holdningsmæssigt afstedkom han da heller ikke noget afgørende brud med Wirsén-Hjärne-linjen (når Kjell Espmark gør ham til frontfigur i 'den store stils epoke', er det netop ikke holdningsmotive-ret). Hans nationale heroisme (udtrykt f.eks. i forbindelse med Unionsop-løsningen 1905) dannede basis for et nært venskab med Heidenstam (hvis indvælgelse i Akademiet 1912 og Nobelpristildeling 1916 endegyldigt be-segledte de skønlitterære forfatteres placering blandt De Aderton) og senere med Fredrik Böök. Heroismen forbundet med principiel tyskvenlighed fyldte efter Første Verdenskrig Hallström (og mange andre) med bitterhed over Versaillesfredens ydmygelse af Tyskland. Han tiltænkte Tyskland rollen som bolværk mod global sovjetificering, men Hitlers magtovertagelse gav ham dårlig smag i munden, især på grund af nazismens evidente antisemitisme. Se Helge Gullberg i *Svenskt biografisk lexikon*, bind 18, 1969-71, s. 53-61. Hall-ström udarbejdede en lang række specialudtalelser bl.a. vedrørende danske kandidater til Nobelprisen: Karl Gjellerup 1914 og 1915, Ernst v.d. Recke 1914 og 1930, Johannes Jørgensen 1926, 1932 og 1942, Johannes V. Jensen 1926-28 og 1931-44, Valdemar Rørdam 1937, Karen Blixen 1950. Han var selv indstillet til Nobelprisen i 1916, 1919 og 1931.

8. Georg Brandes, *Samlede Skrifter*, bind 15, 1905, s. 234-40 (1901-artikel om *Karen Kjeldsen* og *Bjovulv*). Om forholdet Brandes/Rørdam se Jørgen Knudsen, *Georg Brandes. Magt og afmagt 1896-1914*, 1998, bind 2, s. 442-44.
9. Hallström skriver faktisk to hele foliosider (s. 3-5) om just den roman!
10. Hallström indtog selv livet igennem en protysk holdning. Rørdams antityske holdning under Første Verdenskrig var et udslag af, hvad Herman Bang kaldte »sårfeberen fra Dybbøl«. Hans *Svensk Literatur. En folkelig Vejledning* (1911) omtaler Tyskland som »vor nærmeste, mægtigste og farligste Nabo« (s. 15). – Også Johannes Jørgensens ententevenlighed irriterede Hallström (i en specialudtalelse fra 1932).
11. Hallström karakteriserer ikke *Svensk Literatur*, der kan ses som vendt mod nationalchauvinistiske tilløb hos broderfolket. Wirsén omtales dræbende klarsynet s. 62-64. På baggrund af pointering af realisternes idealitet (»deres egne Idealier nævnte de stiltfærdigt med saglige Navne«) anføres, at han »forenede et psykologisk menigmandigt Overfladesyn med en gammeldannet Formkritik«, og at han i Akademiet tyranniserede »de mange fine, fornemme, men ikke literaturkyndige Medlemmer, til hensynsløst at udelukke den ny Retnings Mænd fra Stipendier osv.« Et kapitel er helliget »Idealnaturalisterne«, dvs. Levertin, Heidenstam, Hallström, Lagerlöf, Fröding og Karlfeldt, – vidt forskellige fra »Skomagerealisterne«, der (som også de danske) dyrker fri tænkning og fri liderlighed. Hallström (omtalt s. 93-98) placerede sig med sine novelle-samlinger »rent kunstnerisk som Sveriges ved Siden af Strindberg ypperste Prosaskribent«, – »ingen nordisk Diger behersker så mangfoldige Stilarter og Udtryksmåder med så smidig en Sikkerhed«. »Gennem alle de skiftende Strå-

- lebrydninger lyser en dyb Overbevisning om Livets inderste Lykke, at den består netop i det som daglig Tale kalder Tab, Forsagelse, Død.« For så vidt suppleres han af Selma Lagerlöf (omtalt s. 98-102), »Lærerinden (..) der underviser et helt Folk, dets Voxne som dets Børn, Nils Holgersson som Gösta Berling, i den Kunst at være god og glad«, – »Livets vanskeligste Kunst«.
12. Svensén [jf. note 5], bind 2, s. 275.
 13. Af de 37 indstillede modtog to senere Nobelprisen (på hver sin side af den »pause« i tildelingerne, som Anden Verdenskrig foranledigede): Frans Eemil Sillanpää i 1939 og Johannes V. Jensen i 1944. På listen figurerede i øvrigt også den danske religionshistoriker Vilhelm Grønbech.
 14. Det bør nævnes, at SA-medlemmer har indstillingsret. F.eks. var det Torsten Fogelqvist, der i 1937 drog omsorg for, at Roger Martin du Gard forblev i NK's »opmærksomhedszone«.
 15. Harald Nielsen (1879-1957), litteraturkritiker, mag.art. 1905. Se Sven H. Rossel i *Dansk biografisk leksikon*, bind 10, 1982, s. 436-38. Nielsen var antirationalistisk og antisemitisk indstillet. Søren Krarup og Nina Bjørneboe har karakteriseret ham med sympati i henholdsvis *Harald Nielsen og hans tid*, 1960, og *Manden der overlevede sin skæbne*, 1981. Nielsen har skrevet om Valdemar Rørdam i *Vej og Sti*, 1916, s. 69-105.
 16. Fredrik Böök (1883-1961), litteraturhistoriker, fil.dr. 1908, fra 1907 tilknyttet *Svenska Dagbladet*, professor i Lund 1920-24, SA-medlem 1922, NK-medlem 1929-50. Böök anmeldte *Grønlandsfærd* (1909), *Luft og Land* (1910), *Svensk Literatur* (1911) og *Strid og Strængeleg* (1912). Artiklen om 1910-digtsamlingen blev optrykt i forfatterens *Essayer och kritiker [1911-1912]*, Stockholm 1913, s. 143-50.
 17. Indstillingen er dateret 27. januar 1938, og underskrevet med et »Allerærbødigst«. Bilag: Kaj Munks 1937-brev (oprindelig håndskrevet, nu maskinskrivet, – med uændret ordlyd). – I et brev af 13. januar 1938 (i Finn Thranes besiddelse) takker Ejnar Thomsen digteren for julehilsen og besøg. Videre skriver han:

Foruden at gentage min Nobel-Indstilling fra sidste År har jeg givet Vilh. A. et Puf [i marginen: jeg ved jo, at han egtl. har mere Sans for Dem end for Jensen] under Henvisning til min Viden om Jensens ringe Chanser i Sverige. Pontoppidan skriver jeg til, idet jeg gør opmærksom på, at det er urigtigt af ham at forholde sig passiv, når Sigrid Undset og Selma Lagerlöf er stærkt aktive. Kaj Munks Udtalelse fra sidste År har jeg fået gentaget.

Ingen af os gør sig jo Illusioner, så jeg kan roligt skrive disse Par Ord om den Smule, jeg kan gøre.
- Rørdam, som i øvrigt inviteres til »en Middag i daglig Påklædning«, må have svaret prompte og givet udtryk for en vis uvilje mod »Mangemandssamvær« samt luftet fremtidsplaner bl.a. om oversættelsesarbejder. Thomsen svarer 19. januar, at han gerne vil afgive »en Udtalelse med Fynd og Klem« om Rørdams oversættelse af Puschkins *Eugen Onegin*. Udtalelsen blev skrevet et par uger senere – og lyder næsten som et supplement til Nobelindstillingen:
- Skønt han har været henvist til at foretage sin Gendigtning paa anden Haand, er det – saa vidt jeg som ganske ukyndig i Russisk kan skønne –

lykkedes ham med den fineste og sikreste Smidighed at indleve sig i Puschkins Aand og Tone, og under alle Omstændigheder har han skabt et Digterværk med gennemført Holdning og med et spillende Liv. Selv om man ikke havde P.A. Rosenbergs ganske dilettantiske og glansløse Oversættelse af samme Arbejde til Sammenligning, vilde man være paa det rene med den høje kunstneriske Rang af Rørdams Fordanskning. Fra sin egen store Versroman »Jens Hvass til Ulvborg« er han fortrolig med en episk Tonart, der er beslægtet med Puschkins, og som den store Virtuos, han er, har han kunnet tumle det meget vanskelige Originalversmaal fuldendt naturligt – og dog med Bevarelsen af noget vist fjernt og fremmed i Helhedsindtrykket. – Det er dog ikke blot en Formens Meister, der har vundet en stor Sejr; det er ogsaa en vidtorieret Kulturpersonlighed og et vibrerende Digtersind. Just derved, at han loyalt og selvudslettende har bundet sig til sin russiske Kunstfælle, har han naaet den store Frigørelse.

Der *maa* paa en eller anden Maade skaffes Midler til at faa dette Værk udgivet; dansk Aandsliv har simpelt hen ikke Raad til at undvære det.

18. Indstillingen er dateret 30. januar 1938. Flemming Behrendt har gjort mig opmærksom på, at Pontoppidan samme dag sendte følgende linjer til Ejnar Thomsen: »Også jeg har haft Besøg af den svenske Doktor Harald Schiller, som jo har så gode Forbindelser i Nobelkomitéen. Da jeg af hans Udtalelser kunde forstå, at ingen af de tre andre danske Skribenter, som har været på Tale, Johannes Jørgensen, Andersen-Nexø og Johannes V. Jensen i Øjeblikket har nogen Chance i Stockholm, har jeg nu fulgt Deres Opfordring og i Dag tilskrevet Komitéen. Nogen stor Tiltro til, at en anbefaling fra mig kan være af Betydning for den, har jeg vedvarende ikke; men skade kan den vel i hvert Fald ikke, og jeg kan nu kun ønske, at det må blive Vald. Rørdam forundt at få den – også for hans Vedkommende – så velfortjente Opmuntring.« – Brevet er ikke medtaget i *Henrik Pontoppidans breve*, ved Carl Erik Bay og Elias Bredsdorff, bind 1-2, 1997. Det er derimod et brev af 17. september 1937 (bind 2, s. 317f), som fortæller, at Pontoppidan i første omgang havde sagt fra. – Harald Schiller (1898-1982), fil.dr. 1939, fra 1931 tilknyttet *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, fra 1938 som kultureddaktør. Hans besøg fandt sted 9. november 1937. Dagen efter skrev Pontoppidan til Nexø (*smst.*, s. 322f), at den svenske gæst havde udbredt sig om Danmarks Nobel-chancer: »Han mente at vide, at der fra en vis Side var arbejdet kraftigt for de to Lyrikere Johannes Jørgensen og Valdemar Rørdam, og han troede, at Prisdommerne især havde Kig på den sidste.« – Harald Schiller brevvekslede også med Valdemar Rørdam. F.eks. skrev han 19. oktober 1932: »Det förvånade mig, att inte [Anders] Österling skrev till 60-årsdagen. Jag skrev häromdagen i S.D.S. och Berlingske (Middag og Aften) om Nobelpriset, som nu borde gå till Danmark, som nu äger tre sådana namn som Rørdam, Jørgensen och Jensen. Det är mig var gång en glädje jag kan få Rørdam och Jørgensen aktuell. I längden skall det väl göra någon effekt.« Og i anledning af 65-årsdagen forsikrede han 22. september 1937, at han ingenlunde havde været uvirksom for Rørdams sag: »Jag tror, att den går sakta men väl framåt. Du skall se,

att det lyckas. Jag har haft korrespondenser med såväl danska som svenska författare och kritici i saken. Bl.a. Heidenstam, Lagerlöf, Bo Bergman och Martin Lamm.« Schiller må også have forsynet Rørdam med en genpart af sit brev til Ejnar Thomsen. I hvert fald skriver Rørdam 27. oktober 1937: »Dit Brev til Prof. Ejnar Thomsen er modtaget og brændt, men bliver i mit Minde med det store og trofaste Arbejde, du, trods Sygdom og Svaghed, udfører til mit Bedste. Hvad det fører til, er en anden Sag; jeg skulde tro, at Dr. Selma [?] får Ret: ialtfald ikke iår!« Og 14. november, da det var blevet kendt, hvem der skulle have årets Nobelpris: »Det var en Skuffelse; mindre for mig, der var forberedt på den, end for dig, der har gjort, under de vanskeligste Vilkår, et så tappert og ihærdigt Arbejde, for mig, og for det som vigtigere er.« – I Schiller-samlingen i Lunds universitetsbibliotek findes ca. 40 breve fra Rørdam (1913-39). En stor samling breve til Rørdam er af datteren overdraget til Svendborg og Omegns Museum. De to her citerede beror dog hos Finn Thra-ne.

19. Pearl S. Buck kvitterede ret så nydeligt for prisen (*My Several Worlds*, 1955, s. 388-400; *Mine Verdener*, 1955, s. 340-50); hun gav en bred skildring af sin rejse til Sverige og frydede sig – »hos denne nation, som er den højest civiliserede af alle« – over foreningen af »den yderste modernitet« med »et fond af traditioner«. – Årets liste talte 29 navne. Tre fik senere Nobelprisen. Blandt de øvrige var Sally Salminen (*Katrina*, 1936) og Margaret Mitchell (*Gone with the Wind*, 1936), foreslået af henholdsvis Schück og Hedin!
20. Af gode grunde havde offentligheden ingen præcis viden i denne henseende, men Jensen opnåede at blive indstillet til Nobelprisen 18 gange (1925-44 med 1929-30 som undtagelserne). Prisen fik han som bekendt i 1944. Se Aage Jørgensen, »'... digter nok og efterhånden også menneske nok ...'«, i: Henry Nielsen og Keld Nielsen (red.), *Nabo til Nobel. Historien om 13 danske Nobelpriser*, 2001, s. 172-99, 515-19.
21. Se Aage Jørgensen, »Johannes Jørgensen og Nobelprisen«, *Nordica*, bind 18, 2001, s. 133-60.
22. Döblins indstilling af Nexø havde en forhistorie, som udredes af Børge Houmann i *Breve fra Martin Andersen Nexø*, bind 2, 1971, s. 336f. Tilskyndet af dr. Hugo Iltis, leder af Volkshochschule, Brünn, iværksatte Erwin Ackerknecht, direktør for stadsbiblioteket i Stettin, i slutningen af 1930 en indsamling af underskrifter til støtte for Nexø's kandidatur til den litterære Nobelpris. Med 107 underskrifter (højskoleforstandere og bibliotekschefer) i hus kontaktede man NK og erfarede, at indstillingen for at kunne tages til følge måtte fremsendes af et medlem af forfatterakademiet i Berlin. Döblin stillede op 28. januar 1931, og allerede fire uger senere ytrede Ackerknecht utålmodig skepsis over for Nobel-bosserne i Stockholm: »Die Herren werden sich nun den Kopf zerbrechen, unter welchem Vorwand sie die erdrückte Masse von Zeugen für ihre Nobelpreis-Reife schieben können.« Indstillingen, da netop offentliggjort, skabte debat i Danmark. I Tyskland blev den, da tidspunktet for prisuddelingen nærmede sig, udlagt som en marxistisk manøvre. I et brev af 11. oktober 1931 bebudede Nexø, at han ville se indenfor hos Ackerknecht bl.a. for at tale om »Ihre grosszügige Nobelpreis-Aktion«. Han fandt i øvrigt valget af Karlfeldt »recht und billig«. (Jf. Børge Houmann, *Talt og skrevet om*

Martin Andersen Nexø 1899-1964, 1967, nr. 859-70; id., *Martin Andersen Nexø og hans samtid, 1919-1933*, 1982, s. 291f)

23. *Breve fra Martin Andersen Nexø*, bind 3, 1972, s. 69 (brev af 25. juni 1938). Den omtalte svenske gæst (Harald Schiller, jf. note 18) havde ingen formel berøring med SA. Formentlig var det især det forhold, at Pontoppidan – i egenskab af tidligere Nobelpristager – var gået i brechen for Rørdam, som satte alarmklokkerne i gang.
24. Harry Søibergs brev af 26. maj 1938 til Dansk Forfatterforening er ikke fundet. Bestyrelsen (som Ejnar Thomsen var medlem af) behandlede sagen 8. juni. Forhandlingsprotokollen taler ikke om underskriftindsamling, men om forsøg på ved en henvendelse »at udvirke«, og Johannes V. Jensen nævnes »subsidiært«.

Aage Jørgensen